

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE HUNGAROLOGIE**

Opera literară a lui Aranyosrákosi Székely Sándor

TEZĂ DE DOCTORAT

Îndrumător științific:
Prof. Univ. Dr. Egyed Emese

Doctorand:
Székely Károly

**Cluj
2016**

Cuprins

Introducere 3

1	Activitatea lui Székely Sándor și spiritul literar al epocii	7
1.1	Originea și anii de studii	7
1.1.1	Opinii din Széphalom	9
1.2	Spiritul literar al anilor 1820 și 1830	15
1.2.1	Politica literară a lui Döbrentei Gábor	15
1.2.2	Variante ale osianismului ungar	20
1.2.3	Tehnica narativă a lui Vörösmarty și renunțare la patrimoniul epopeic	22
1.2.4	Székely Sándor și cercul Aurora	26
1.3	Anii de studii la Viena	28
1.4	Cercurile literare ale elevilor Colegiului Unitarian	32
1.5	Ambiții educative școlare și de adulți	35
1.5.1	Știință și erudiție în serviciul educației	35
1.5.2	Prefața și recepția locală a cărții <i>Erdélyország története</i>	40
1.5.3	Reforma Culegerii de Psalmuri Unitariene	45
2	Recepția literară maghiară a lui Székely Sándor	52
2.1	Ansambluri de idei principale în recepție	52
2.2	Poetul „clasicismului național”	55
2.2.1	Izvoarele epopeii <i>A székelyek Erdélyben</i>	56
2.2.2	Calitățile și imperfecțiunile epopeii	58
2.2.3	Statutul epopeii ca gen literar la începutul secolului al 19-lea	61
2.2.4	Valoare exemplară și de model	62
2.2.5	<i>Epopoea in nuce</i>	65
2.3	Evoluția imaginii lui Székely după Toldy, Beöthy és Horváth	66
2.3.1	Recepția altor opere epice ale lui Székely Sándor	68
2.3.2	Feerie ca tehnică narativă	70
2.3.3	Organicitatea structurală și tematică a epopeii <i>A székelyek Erdélyben</i>	72
2.4	Publicațiile lui Jakab Elek	73
2.4.1	Despre limbajul operelor lui Székely Sándor	78
2.5	Edițiile epopeii lui Székely Sándor	81
2.6	Raport cult și recepție literară	87
3	Despre poeziile lui Székely Sándor	97
3.1	Concluziile recepției literare	97
3.2	Baza teoretică	99
3.2.1	Definiții ale neoclasicismului	102
3.2.2	Precedențe și izvoare	107
3.2.3	Poezie banală <i>versus</i> poezie autotelică	110
3.2.4	Manuscrisele de poezii ale lui Székely Sándor	112
3.2.5	Prezentarea manuscriselor	113
3.3	Tradiții lirice particularizate	116
3.3.1	Sentimentul sublimului în ode	116
3.3.2	Identitate colectivă: epistole	125
4	Formele identității narative	134

4.1	Antecedente în istoriografie	135
4.2	Abordare teoretică	140
4.3	Imaginea originii maghiarilor în <i>Erdélyország története</i>	143
4.4	<i>Dierniász</i> – experiment	152

5 Concluzii 166

6 Lista abrevierilor 172

7 Bibliografie 173

7.1	Manuscrise	173
7.2	Operele publicate ale lui Székely Sándor	173
7.3	Literatură de specialitate	174
7.3.1	Eseuri, recenzii	174
7.3.2	Cuvinte-titlu, dicționare	175
7.3.3	Studii	175
7.3.4	Publicații proprii în domeniu	187

ANEXE 188

ANEXA I – MANUSCRISE DE POEZII 188

Külömbnemű MAGYAR VERSEK 188

Székely Sándor, Ar. Rákosi Versei és vers töredékei 198

Székely Sándor, Aranyosrákosi Néhány verse 205

ANEXA II – POEZII EDITATE 227

ANEXA III – POEZII DESPRE SZÉKELY SÁNDOR 240

ANEXA IV – POEZIILE LUI SZÉKELY SÁNDOR ÎN CULEGEREA DE PSALMURI

UNITARIENE 241

Cuvinte/cheie

Epică în versuri / în proză, epopée, narațiune, istoriografie, romantic, viziune a trecutului, oda, epistola, memorie colectivă, mit, identitate colectivă, discurs reprezentativ, narativă, istoria culturii, recepție literară, canon, etică de scriitor, cult, local, epoca reformelor, neoclasicism, tradiție, unitarian

Rezumat

În teza de doctorat cercetez opera literară a episcopului unitarian din secolul al 19-lea Aranyosrákosi Székely Sándor. Studiul s-a centrat asupra obiceiului autorului de a folosi genurile literare. Conform cercetărilor lui Dávidházi Péter în opera autorului studiat am căutat exemple de genuri cu statut remarcabil din primele decenii ale secolului al 19-lea. În procesul de definire a operelor studiate îmi asum evidențierea caracterelor individuale ale autorului prin a

marca funcțiile ideologice și colective ale textelor sale, și prin scoaterea în evidență a contextelor de istorie de idei, de convenții și de cultură.¹

În primul capitol schițez viața și opera autorului și simultan descriu spiritul literar al epocii, apoi definesc acele influențe care l-au putut marca pe Székely Sándor. Totodată fac analiza recepției din epocă a autorului și prezint imaginea grupurilor elite de scriitori despre Székely Sándor. Székely Sándor a fost prezent pe forumurile literare din epocă, astfel încât corespondența între scriitori a considerat publicațiile puține ale autorului. Conform studiilor mele opera literară a lui Székely Sándor nu a corespuns cadrului literar normativ din epocă fie din cauza stilului agitat, fie din cauza practicismului poetic atunci considerat deja depășit. Simțul literar al lui Székely Sándor se leagă de numele lui Döbrentei Gábor și de spiritul literar care nu a avut rol în instituirea canonului literar maghiar.² În locul conceptului imitativ el a reprezentat un concept integrativ de literatură. În a doua parte a capitolului examinez activitatea intelectuală a lui Székely Sándor de după revenirea sa din Viena, el având un rol remarcant în organizarea vieții bisericești și școlare din Turda și Cluj deseori glăsuind în genuri cu caracter public și colectiv (eseu moral, predicare, psalm), respectiv definesc rolul lui în reforma culegerii de psalmuri unitariene. Din activitățile publice ale lui Székely Sándor și din rolul special (ocazional) ale textelor sale am dedus, că munca autorului în primul rând a deservit solicitări culturale și sociale cu caracter local.

În a doua parte a disertației am organizat în trei probleme importantă recepția literară a autorului: în primul rând am examinat evoluția imaginii literare a autorului în baza opiniilor estetice și poetice a tradiției, în al doilea rând am comparat cultul personalității autorului în tradiția unitariană cu realizările recepției din literatură, în al treilea rând am verificat în ce sens au adus un aport despre cultura autorului textele de edituri de la sfârșitul secolului al 19-lea. Prin compararea recepției literare a lui Székely Sándor cu studiul lui Milbacher Róbert scris despre Arany János am ajuns la concluzia că tradiția literară maghiară îl consideră scriitor de epopee, autorul unei creații, și anume *A székelyek Erdélyben*, respectiv zona de izvor a canonizării autorului trebuie căutat în perceperea colectivă a timpului de după Világos. Tradiția literară în baza considerentelor lui Toldy Ferenc a descoperit în epopeea lui Székely Sándor exemplul esențialității, modelul discursului reprezentativ și caracteristicile unui tezaur colectiv. Iar textele

¹ Vö. TAKÁTS József, *Nyolc érv az elsődleges kontextus mellett*, ItK, 2001, 316–324.

² NYÁRY Krisztián, *Hagyományozhatatlan hagyományok*, Literatura, 1995/2, 145–163.

cultice au nuanțat imaginea tradițională al scriitorului prin faptul că l-au promovat drept poet național al unor grupuri culturale mai mici.

În cel de **al treilea capitol** al lucrării am efectuat un studiu referitor la manuscrisele de poezii al autorului din arhivele Manuscrise Unitariene ale Bibliotecii Academiei din Cluj, respectiv am analizat poeziile editate. Prima parte al capitolului plasează pe de o parte opera poetică a lui Székely Sándor în lumea poeziei din epocă și scoate în evidență pe de altă parte izvoarele posibile ale simțului poetic al autorului. Conform cercetărilor lui Szajbély Mihály am descoperit că lirismul lui Székely Sándor reproduce aceea formulă culturală, care a considerat creația literară drept obligație patriotică și onoare personală și care prin perfecționare a temelor antice a definit rolul poeziei în efectul ce poate să-l aibă asupra spiritului uman. Iar în baza cercetărilor lui Egyed Emese lirica lui Székely Sándor s-a definit drept o variantă a neoclasicismului regional, care și-a propus ca scop recunoașterea laolaltă a păstrării tradiției (urmarea clasicilor) și a noutății (concepte individuale de gust). Imaginea culturii organice a poeziilor sale, formele lirice tradiționale maghiare alese în mod conștiincios și idea originii naționale aduc aproape poeziile sale de paradigma tradițional colectivă.

În **capitolul patru** al tezei am definit imaginea originii maghiare a lui Székely Sándor în epopee și studii istorice. Pe baza studiilor lui Pál Judit și Görömbei András s-a evidențiat percepția romantică despre trecut a autorului. Am analizat elementele identității colective a istoriei cu titlul *Erdélyország történetei hiteles kútfőkből*. Discursul ideologic al istoriei autorului s-a angajat să consolideze spiritul național statal prin accentuarea continuității hună și maghiară. În a doua parte a capitolului pornind de la definiția lui Jan Assmann a memoriei colective integratoare de mit și istorie am comparat poemele narrative *A székelyek Erdélyben* și *Dierniász* cu manualul de istorie al scriitorului. În urma analizei am dedus că epica de întemeiere de patrie a lui Székely Sándor evocă subiectul de cucerire tematic și structural în variații diferite de genuri literare prin articularea ideii urale conform definițiilor din epocă. Metodele poetice ale lui Székely Sándor evocă în același timp tehnicile narrative ale lui Dugonics András și Vörösmarty Mihály.

Bibliografie selectivă

ARANYOSRÁKOSI SZÉKELY Sándor, *A székelyek Erdélyben*, = ZENTAI Mária s. a. r. „A bajnok ébred” – hősköltemények (MKK 92.), Unikornis Kiadó, Budapest, 2000, 76–91.

Jubilæumi elmélkedés, melyet Ó Tordai idős b nemes Székely János, és házas társa nemes Fodor Sára páros életek’ ötvenedik esztendejének öröm napján az örvendező Gyermek’ és Unokák’, ’s több résztvevő Úri Rendek’ házi gyülekezetében Január 19dik 1828 mondott Ar. Rákosi Székely Sándor Tordai Unitarius Pap és Theologia Tanítója = SÁNDOR István (kiad.) *Zsinati és Halotti Beszédok Kolozsvár 1828–35*, Kolo’sváron Nyomtatott a’ Ref. Kollégium’ betüivel 1828, 5–15.

Új Papok Szenteléskori Beszéd. H. Almáson Az Unitáriusok zsinati gyűlésén aug. 27-n 1845. tartotta Ar. Rákosi Székely Sándor, Választott Püspök, Kolozsvártt. Az Ev. Ref. Főiskola Könyv- és Könyvnyomó Intézetében ifj. TILSCH János által 1845, 3–16.

Erdélyország történetei hiteles kútfőkből, Kolozsvártt, A’ Kir. Lyceum Betüivel, 1845.

Dierniász, Hébe, 1825, 347–357.

Döbrentei Gáborhoz, Hébe, 1823, 62–64.

KARDOS Albert, *A Székelyek Erdélyben 1895-ös Tordán megjelent kiadásáról*, EPhK, 1895, 348–349.; Uő, .[Cím nélkül], EM, 1895, 103.; Uő, *A RMK első négy füzetéről*, EPhK, 1897, 556–562.

HESZKE Béla, *Episztola* = KIRÁLY István *et al. Világirodalmi lexikon II.*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972, 1772–1773.

MARGÓCSY István, *Óda* = KIRÁLY István *et al.* (szerk.), *Világirodalmi lexikon IX.*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984, 553–555.

RITOÓK Zsigmond, *Eposz* = KIRÁLY István *et al.* (szerk.), *Világirodalmi lexikon II*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972, 1179–1182.

Jan ASSMANN, *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*, (ford.) HIDAS Zoltán, Atlantis Könyvkiadó, Budapest, [1999, 2004] 2013, 29–88.

Mihail BAHTYIN, *Az eposz és a regény (A regény kutatásának metodológiájáról)*, ford. HETESI István = THOMKA Beáta (szerk.) *Az irodalom elméletei III*, Jelenkor Kiadó, Pécs, 1997, 27–68.

BÍRÓ Ferenc, *A felvilágosodás korának magyar irodalma*, Balassi Kiadó, Budapest, 2003.

BORBÉLY György, *Aranyosrákosi Székely Sándor* = BOROS György, *A kolozsvári Unitarius Kollégium írásban és képekben*, Kolozsvár, Gámán János Örökösé Könyvnyomdája, 1901, 39–42.

Mark CURRIE, *Elbeszélés, politika, történelem* = THOMKA Beáta (szerk.), *Narratívák 3. A kultúra narratívái*, Kijarat Kiadó, Budapest, 1999, 19–38.

CSETRI Lajos, *Egység vagy különbözőség? Nyelv- és irodalomszemlélet a magyar irodalmi nyelvújítás korszakában*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990.

CSETRI Lajos, *Adalékok Döbrentei Erdélyi Muzéumának irodalomszemléletéhez (Buczy Emil tanulmányairól)* = SZAJBÉLY Mihály–ZENTAI Mária (szerk.) Uő, *Amathus. Válogatott tanulmányok I* (Ligatura), L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2007, 161–178.

CSETRI Lajos, *Folytonosság és változás a felvilágosodás kori magyar irodalomban* = SZAJBÉLY Mihály–ZENTAI Mária (szerk.) *Amathus. Válogatott tanulmányok II* (Ligatura), L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2007, 214–227.

CSOKONAI VITÉZ Mihály, *Értekezés az epopéáról* = *Csokonai Vitéz Mihály összes művei II* (Osiris Klasszikusok), s. a. r. DEBRECZENI Attila, Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 510–533.

DÁVID Péter, „*Győzelem legyen éneked, és zengése örömjaj*”. *Vörösmarty nemzeti történeti eposzai* = DAJKÓ Pál–LABÁDI Gergely (szerk.) *Klasszikus–magyar–irodalom–történet*, Tiszatáj Alapítvány, Szeged, 2003, 331–356.

DÁVIDHÁZI Péter, „*Isten másodszülöttje*” *A magyar Shakespeare-kultusz természetrajza*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1989.

DÁVIDHÁZI Péter: *Egy nemzeti tudomány születése. Toldy Ferenc és a magyar irodalomtörténet*, (Irodalomtudomány és kritika), Akadémiai–Universitas Kiadó, Budapest, 2004.

DEBRECZENI Attila, *Nemzet és identitás a 18. század második felében*, ItK, 2001, 513–552.

DUGONICS András, *Etelka*, s. a. r. PENKE Olga, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2002, 409–456.

DÜMMERTH Dezső, *Horvát István ifjúsága (Egyetemi élet Pesten a napóleoni időkben)* = Uő. *Írástudók küzdelmei. Magyar művelődéstörténeti tanulmányok*. Panoráma Kiadó, Budapest, 1987, 301–341.

EGYED Emese, *Kard és penna. Magyar írók dilemmái a felvilágosodás idején* = Uő, *Kard és penna*, Osiris Kiadó, Budapest, 1998, 26–48.

EGYED Emese, *Neoklasszicizmus az erdélyi irodalomban* = Uő, *Kard és penna*, Osiris Kiadó, Budapest, 1998, 121–149.

Andalagj hát, citerám! Lukáts István verseiről, s. a. r. EGYED Emese, Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2015.

FENYŐ István, *Az irodalom republikájáért. Irodalomkritikai gondolkodásunk fejlődése 1817–1830*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976.

FRIED István, *Vörösmarty és a Tudományos Gyűjtemény*, ItK, 1968, 644–658.

FRIED István, *Kisfaludy Károly „irodalompolitika”-ja* = Uő, *Magyar irodalom(történet), Fejezetek a magyar irodalmi modernség történetéből*, Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2010, 23–37.

GAAL György, *Aranyosrákosi Székely Sándor püspökké választása és beiktatása*, KerMagv, 1987, 106–113.

GAAL György, *A protestantizmus szerepe a magyar művelődés történetében*, KerMagv, 1996, 20–31.

GÁL Kelemen, *A kolozsvári Unitárius Kollégium története II*, Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet rt. nyomása, h. n., 1935.

GÖRÖMBEI András, *Az ősmagyarok képe felvilágosodás- és reformkori történetírásunkban*, StudLitt, 1971, 63–78.

HÁSZ-FEHÉR Katalin, *A „nemzeti szentimentalizmus” programjának egyik forrása: az osszianizmus* = ÁRMEÁN Ottília et al. (szerk.) *Serta Pacifica. Tanulmánykötet Fried István 70. születésnapjára*, Pompeji Alapítvány, Szeged, 2004, 209–220.

HEINRICH Gusztáv, *Aranyos-Rákosi Székely Sándor*, ItK, 1895, 24–55; 385–411.

HERMANN Gusztáv Mihály, *Rendiség és nemzetiségi identitástudat a székelyeknél* = Aetas, 1993/3, 40–56.

HORVÁTH János, *Kisfaludy Károly évtizede*, KÓKAI Lajos kiadása, 1936.

HORVÁTH János, *Kisfaludy Károly és íróbarátai*, Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1955.

IMRE László, *Műfajok létformája a XIX. századi epikában* (Csokonai Könyvtár 9.), Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1996.

IMRE László, *A nemzeti klasszicizmus koncepciója – egykor és ma* = BÉNYEI Péter–GÖNCZY Monika (szerk.) *Nemzet – identitás – irodalom. A nemzetfogalom változatai és a közösségi identifikáció kérdései a régi és a klasszikus magyar irodalomban*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2005, 410–419.

IMRE László, *A magyarság identitástudata a 19. században. (A régi dicsőség ösztönző hatása a felvilágosodás és a reformkor magyar irodalmában)* = BÉNYEI Péter–GÖNCZY Monika (szerk.) *Nemzet – identitás – irodalom. A nemzetfogalom változatai és a közösségi identifikáció kérdései a régi és a klasszikus magyar irodalomban*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2005, 226–235.

IMRE László, *A magyar szellemtörténet forrásai és feltételei*, StudLitt, 2010, 212–232.

JAKAB Elek, *Aranyos-Rákosi Székely Sándor*, Figy, XIII. 1882, 161–183; 262–276.

KANYARÓ Ferenc, *Aranyos-Rákosi Székely Sándor és Vörösmarty*, KerMagv, 1888, 177–184.

KazLev, XIII. *Kazinczy Ferenc levelezése. Tizenharmadik kötet. 1815. Július 1 – 1816. Február 29.* (Kazinczy Ferenc Összes Művei), s. a. r. VÁCZY János, MTA, Budapest, 1903.

KESZEG Anna, *Gyöngyössi János. Szövegek és kontextusok* (Ligatura), Ráció Kiadó, Budapest, 2011.

KOSÁRY Domokos, *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.

KOVÁCS Sándor, *Unitárius egyháztörténet*, Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár, 2009.

LABÁDI Gergely, *A magyar episztola a felvilágosodás korában. Műfaj- és médiatörténeti elemzés*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2008.

Wolf LEPENIES, *Irodalom és tudomány közt félúton. A szociológia születése*, Szociológiai figyelő, 2001/1–2, 53–71.

MARGÓCSY István, „*A tiszta magyar*” *Nemzetkarakterológia és nemzeti történelem összefüggései Bessenyei és kortársai nyelvrokonság-felfogásában* = CSORBA Sándor – MARGÓCSY Klára (szerk.) *A szétszórt rendszer. Tanulmányok Bessenyei György életművéről*, Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza, 1998, 131–140.

MARGÓCSY István, *A felvilágosodás határai és határtalansága (Kételyek és tézisek az irodalomtörténet historiográfiáját illetően)*, EM, 2007, 6–14.

MEZEI Márta, *Virág Benedek és a magyar századok* = UÓ. s.a.r. VIRÁG Benedek, *Magyar századok* (Magyar Hírmondó), Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983, 409–433.

MILBACHER Róbert, *Arany János és az emlékezet balzsama. Az Arany-hagyomány a magyar kulturális emlékezetben* (Ligatura), Ráció Kiadó, Budapest, 2009, 63–95, 125–145.

MISKOLCZY Ambrus, *Erdély a reformkorban (1830–1848)* = KÖPECZI Béla (szerk.) *Erdély története*, III, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986, 1193–1345.

MISKOLCZY Ambrus, *Eposz és történelem. A Cigányiász avagy a cigánykép és az önkép megjelenítése a magyar és román irodalomban*, (Kisebbségkutatás Könyvek), Lucidus Kiadó, Budapest, 2007.

Friedrich NIETZSCHE, *A történelem hasznáról és káráról* (Hermész könyvek), (bev.) TATÁR György, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989, 27–104.

NYÁRY Krisztián, *Hagyományozhatatlan hagyományok*, Literatura, 1995/2, 145–163.

PÁL József, *A neoklasszicizmus poétikája*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.

PÁL Judit, *Erdély népeinek eredetmítosza: a székelyek hun eredetének mítosza* = JANKOVICS József–NYERGES Judit (szerk.), *Hatalom és kultúra*, II, Nemzetközi Magyarorságtudományi Társaság, Budapest, 2004, 814–822.

PENKE Olga, *Filozofikus világtörténetek és történetfilozófiák*, Balassi Kiadó, Budapest, 2000, 161–232.

PÉTERFI Lajos, *Aranyos-Rákosi Székely Sándornak „A székelyek Erdélyben” című eposza*, KerMagv, 1889, 213–229.

Paul RICŒUR, *Emlékezet – felejtés – történelem* = THOMKA Beáta (szerk.), *Narratívák 3. A kultúra narratívái*, Kijárat Kiadó, Budapest, 1999, 51–67.

Paul RICCEUR, *Történelem és retorika* = THOMKA Beáta (szerk.), *Narratívák 4. A történelem poétikája*, Kijárat Kiadó, Budapest, 2000, 11–24.

Michael RIFFATERRE, *Szimbolikus rendszerek a narratívában* = THOMKA Beáta (szerk.), *Narratívák 2. Történet és fikció*, Kijárat Kiadó, Budapest, 1998, 61–84.

R. VÁKONYI Ágnes, *Az önálló fejedelemség utolsó évtizedei (1660–1711)* = KÖPECZI Béla (szerk.) *Erdély története II*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986, 784–971.

S. VARGA Pál, *A nemzeti költészet csarnokai. A nemzeti irodalom fogalmi rendszerei a 19. századi magyar irodalomtörténeti gondolkodásban*, Balassi Kiadó, Budapest, 2005.

SZAJBÉLY Mihály, *Ungvárnémeti Tóth László episztolái* = KULIN Ferenc–MARGÓCSY István (szerk.), *Klasszika és romantika között*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1990, 172–185.

SZAJBÉLY Mihály, *Délsziget északi fényben. Herder, az új mitológia és Vörösmarty* = EGYED Emese (szerk.) *Álmodónk Vörösmarty*, EME, Kolozsvár, 2001, 25–38.

SZAJBÉLY Mihály, *A rege és rokonműfajai a XIX. Század elejének magyar irodalmában* = NAGY Imre – MERÉNYI Annamária (szerk.) „*Mit jelent a suttogásod?*” *A romantika: eszmék, világkép, poétika* (Pannónia könyvek), Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, Sümeg, 2002, 139–153.

SZAUDEK József, *A magyar romantika kezdeteiről (Vázlat)* = UŐ, *A romantika útján*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1961, 7–49.

SZAUDEK József, *Romantika és lírai realizmus* = UŐ, *A romantika útján*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1961, 288–299.

SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *A XVIII. század végi magyar költészet főbb típusai* = SZAUDEK József (szerk.) *Irodalom és felvilágosodás*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974, 929–955.

SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *A romantika: világkép, művészet irodalom* = NAGY Imre–MERÉNYI Annamária (szerk.) „*Mit jelent suttogásod?*” *Romantika: eszmék, világkép, poétika* (Pannónia Könyvek), Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, Sümeg, 2002, 11–23.

SZÖRÉNYI László, *Dugonics András* = UŐ, *Memoria Hungarorum. Tanulmányok a régi magyar irodalomról*, Bp., Balassi, 1996, 108–140.

TOLDY Ferenc, *Aranyosrákosi Székely Sándor* = UŐ, *Magyar költők élete 1870*, 246–249.

TRÓCSÁNYI Zsolt, *Felvilágosodás és ferenci reakció (1771–1830)* = KÖPECZI Béla (szerk.) *Erdély története II*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986, 1038–1140.

TURÓCZI-TROSTLER József, *Vörösmarty mai szemmel* = UŐ, *Magyar irodalom, világirodalom* (Tanulmányok I.), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961, 402–469.

Unitárius énekeskönyv (18. kiadás), Az Erdélyi Unitárius Egyház Kiadása, Kolozsvár, 2011.

ZENTAI Mária, *A honnyosok és a tündérvilág (Aranyosrákosi Székely Sándor: A székelyek Erdélyben)* = Mezei Márta 75. születésnapjára, Balassi Kiadó, MTA Irodalomtudományi Intézet, 2004, 84–96.